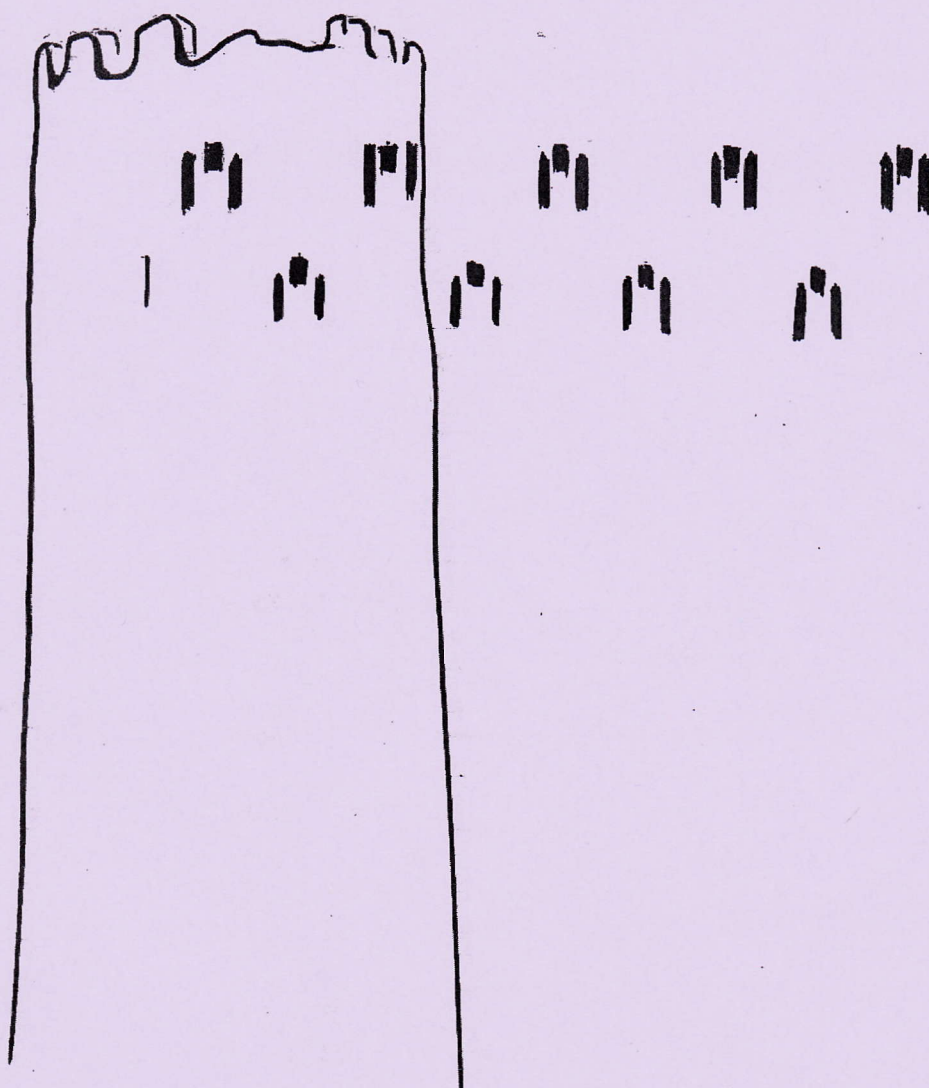

55 SORTIDA

CONEQUEM CATALUNYA.
BARONIA DE VALLFEROSA.
AGUPACIÓ EXCURSIONIS-
TA TALAIA VUIT DE NO-
VEMBRE DEL DOS MIL NOU.

BARONIA DE VALLFEROSA

Vallferosa és un petit poble disseminat en masies i situat pràcticament al centre geogràfic de Catalunya, dins la província de Lleida, partit judicial de Solsona. Amb parròquia pròpia, Vallferosa es troba dins de l'arxiprestat de Torà i bisbat de Solsona.

Fins l'any 1968 Vallferosa, junt amb d'altres pobles, formava el municipi de Llanera. Llanera del Arroyo a partir de 1916 per distingir-se d'altres dues Llaneres de la resta d'Espanya (Llanera de Ranes-València- i Llanera de Oviedo). Aquí mai va agradar aquest complement i o bé l'obviaven o bé en deien Llanera de Solsonès.

Per interessos personals d'un secretari comú, es van ajuntar Torà i Llanera. Així que aquest secretari d'ajuntament va pujar de categoria automàticament i sense opositar, se'n va anar a Cervera. A partir d'aquest moment tots els poblets que formaven Llanera van augmentar la regressió que ja, de per sí, estaven patint.

Tot plegat fa que avui, contra tota lògica, Vallferosa sigui municipi de Torà i comarca de La Segarra.

El paisatge és muntanyenc, boscós i abrupte. S'hi alternen els boscos, els conreus en petits camps i les pastures. Tot plegat travessat per la riera de Llanera, de Vallferosa i la rasa de Comabella.

De les aproximadament 40 cases que havien estat habitades, ara només en queden quatre o cinc.

En una extensió d'uns 25 km² hi ha tan sols 17 habitants, convertint-se així en una de les zones més despoblades de tot Catalunya.

Degut a la bona convivència i relació entre Vallferosa i Puigredon (poblet veí de Vallferosa i de semblants característiques (-abans parròquia de Fontanet-) van junts formant un sol esperit i parròquia. D'aquesta manera s'han doblat els recursos humans i econòmics per poder conservar algunes tradicions i costums, alhora d'ajuntar voluntats.

Conjunt de torre i església de Vallferosa

De l'antic nucli del poble de Vallferosa només en queden

les runes de les cases, dos cementiris, una tomba medieval, restes de difícil trobar d'una església romànica, l'estructura de l'església neoclàssica de Sant Pere i l'espectacular Torre-Castell de Vallferosa, que ho presideix tot.

Un segon poblet dins de la parròquia de Vallferosa, actualment també pràcticament deshabitat, és Salomons, amb la seva església dedicada a Sant Martí i una única i curiosa edificació, en runes, que aglutinava quatre cases de quatre famílies i termenats diferents.

Dins del terme també hi podem trobar restes de poblats ibers, tombes i cementiris medievals, importants masies antigues, diverses esglésies, curioses baumes, cups de vi excavats a la roca, forns d'oli de ginebre, forns d'obra i bonics racons on encara es pot gaudir de la natura en la més absoluta tranquil·litat.

L'aigua és un bé escàs, les pluges de la tardor fan néixer i arrelar els nostres sembrats, humifiquen els boscos i el terreny. Però són les pluges de la primavera que omplen de vida aquestes contrades amb un mantell de verdor florit.

BREU HISTÒRIA

No se sap de quan data la primera petjada de l'home en aquestes terres, però sí que podem intuir moments de més presència.

Interior de l'església de Vallferosa

S'hi troben diferents restes de poblats ibers. Però sobretot hi ha moltes tombes medievals (segles IX i X).

També en indrets pròxims hi ha diversos dolmens megalítics (segles XXII – XX a. C.)

Com demostra la immensa Torre de vigilància, aquesta zona va ser frontera durant molts anys amb el món àrab, creant-se així les terres anomenades de la marca hispana,

que separa la Catalunya vella de la nova.

Doncs, a l'hora de parlar de la població o repoblament d'aquestes terres, ens hem de situar a l'època de la reconquesta. És en aquest moment quan es comencen a construir moltes de les masies de aquí, algunes aprofitant restes de poblats ibers, vil·les romanes o punts forts. En aquesta terra de ningú va ser freqüent donar terra en propietat als pagesos (alou) perquè no hi volia viure cap família, degut al perill que corrien. Més tard però, els privilegis es van anar perdent i el sistema feudal s'imposà, ja sia sota el poder del senyoriu, ja sia sota

el poder del clero, pràcticament tots els pagesos van deixar de ser lliures convertint-se en vassalls (han jurat fidelitat) o serfs (pràcticament esclaus).

Sarcòfag de Bernat del Brull (Museu Diocesà de Solsona)

Potser el moment de més rellevància del Castell de Vallferosa, podríem situar-lo pels voltants del segle XIV, quan a Vallferosa s'hi establí la nissaga dels Brull (senyor de Vallferosa).

Més tard i durant molts anys, diferents pestes van envair Europa; cal pensar, a tall d'exemple, que l'any 1768 només de la casa Fustaguerras van morir sis germans, des de mesos a ja grans. La guerra dels

francesos i sobretot la dels Carlins tampoc van ajudar gaire al progrés.

És a partir de finals del segle XVIII quan aquest interior comença a tornar a repoblar-se, construint-se nous masos i engrandint els ja existents, fins aconseguir Vallferosa uns 200 habitants.

En l'últim cens abans de la guerra civil espanyola a Vallferosa hi havia 129 habitants. Però en la postguerra torna a augmentar el nombre d'habitants.

En la segona meitat del segle XX és quan aquestes zones pateixen els moments més crítics. Al fenomen de l'emigració cap a les ciutats degut a la industrialització, s'hi afegeix el fet que l'any 1968 l'ajuntament de Llanera es fusiona amb el de Torà. A partir d'aquest moment es pateix un centralisme a petita escala que s'oblida sovint de les necessitats de l'antic municipi de Llanera, al qual, juntament amb d'altres poblets, pertanyia Vallferosa. Llanera era un municipi, disseminat en masies, del Solsonès i Torà ho era de la Segarra. Durant molts anys ni tan sols se sabia de quina comarca s'era, fins que el nou consistori va decidir pertànyer a la Segarra. Al 1981 hi havia 27 habitants i al 2005 en queden 17.

A Llanera l'any 1860 hi havia 883 habitants avui al 2007 no arriba a 100, i la gent del "país" continua marxant.

Avui estem en l'època de les comunicacions i noves tecnologies. Tot i ser al bell mig de Catalunya, aquí res arriba o ho fa massa tard. Si l'abandó continua a aquest ritme, en pocs anys només quedaran grans zones ermes i de difícil accés.

En el millor dels casos es pot recuperar alguna masia per persones foranes i desarrelades, que res o poca cosa aporten a mantenir els costums i la cultura de l'indret, i molt menys aporten a mantenir el terreny.

La guerra d'Iraq ens va fer adonar que estem caminant cap a un sistema americanitzat, on no es té respecte per res ni per ningú i només es busca el benefici propi i immediat. Però també ens va fer obrir els ulls i comprendre que potser aquest sistema ha de millorar.

L'economia de Vallferosa i rodalies és eminentment agrícola. L'agricultura fa anys que està patint una forta regressió i aquest interior de Catalunya se n'ha sentit fortament.

Ara estem passant per uns moments en què s'està revaloritzant el món rural, lligant-ho amb una sèrie de virtuts com son la noblesa, l'honradesa, la tranquil·litat, la pau... Gràcies a aquest canvi de mentalitat i a un major respecte envers la natura ens estem adonant que hi ha d'haver gent que cuidi la terra, en definitiva el nostre país. I, evidentment, qui millor la pot cuidar és qui tant se l'estima: el pagès, que gairebé és una perllongació d'aquesta tan arrelada i suada terra-país.

Estem convençuts que el futur ens depara moltes sorpreses agradables i que aquests llogarets d'ensomni, com es Vallferosa, podran conservar-se i a l'hora ser gaudits per tothom.

LA TORRE

CASTELL DE VALLFEROSA (BCIN) BÉ CULTURAL DE INTERÉS NACIONAL, SEGONS EL DECRET ESPAÑOL DEL 22-4-1949 (TOTS ELS CASTELLS SÓN DECLARATS BCIN. AQUEST DECRET FOU RATIFICAT PEL PARLAMENT CATALÀ PER LA LLEI DEL 25-6-1985.

Si parlem de Vallferosa, forçosament ho hem de fer de la Torre; ja que a part de ser única, en moltes de les seves característiques, està considerada l'obra mestra de l'arquitectura militar europea del segle X.

És un miracle que hagi arribat als nostres dies en un estat que encara permet la seva restauració, rehabilitació i estudi. Més si tenim en compte que d'aquesta època, i concretament de l'art preromànic i romànic, hi ha poquíssimes obres que hagin sobreviscut sense haver estat modificades.

No podem dir el mateix de les demés dependències del Castell de Vallferosa de les quals pràcticament no en queda ni rastre i que amb tota probabilitat es va aprofitat la pedra per construir l'església i cases del poble.

La torre va evolucionar a residència senyorial. La edificació, avui desapareguda tenia uns 11 metres d'alçada, i segurament va tornar a utilitzar com a unió interna a la torre, el que avui és l'esvoranc prop de l'entrada i que està a l'alçada de l'entrada de la primitiva Torre del segle X. Tot el conjunt formava el Castell de Vallferosa.

Torre de Vallferosa

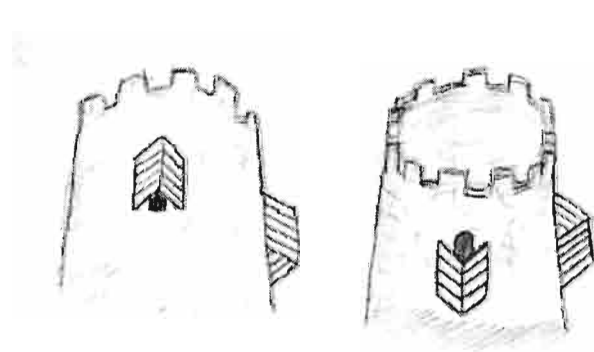
Com totes les fortaleses de l'època, va anar canviant d'amos i quan, al segle XIV, es creà el ducat de Cardona en passaria a formar part. Posteriorment va perdre importància i en adquirir la vivenda major rellevància, el senyoriu traslladà la residència a la masia de Clavells. Clavells, junt amb Comabella, Can Rafel, Sant Pere i El Mas de Sant Pere (avui terme de Biosca però parròquia de Vallferosa), El Solé, Les Freixes, Casanova, El Puig, Marquilles, La Sisquella... són autèntiques joies de masies, però que caldria restaurar.

En comparació a l'art romànic, el preromànic està molt poc estudiat, i poc reconegut. Hem de buscar-ne els motius principals en la falta de documentació i en les poques obres que han arribat als nostres dies en bones condicions. Però, poc a poc, hom s'adona de la gran importància que ha tingut, i de què la història europea no es pot escriure sense aquestes planes.

Els seus orígens

Els primers nuclis de resistència a la Península Ibèrica al poder islàmic van tenir un caràcter molt local i aprofitant les proteccions que oferien els rius, els entrants del mar, les muntanyes, els boscos i els penya-segats inaccessibles. Al començament, les defenses construïdes contra l'Islam no passaven de munts de terra, estacades i fossats provisionals. A més, com és lògic, s'aprofitaven també les coves i galeries naturals per a refugi i defensa.

Els primers esforços encaminats a la construcció de castells van sorgir del fet d'aprofitar i transformar les grutes naturals, que ja de per si presentaven una bona situació per a la defensa i/o control de camins o passos.

Original sistema defensiu

Molt aviat, quan es consolidava el control d'un lloc que es considerava estratègic, es va anar creant una línia de fortificacions o frontera, on inicialment s'hi edificava una mena de torre. Aquestes torres, al principi, eren construïdes amb materials senzills (normalment tàpia o fusta), que més tard, als segles X i XI, van ser substituïts per altres materials més duradors (morter i pedra). Primer les torres es feien quadrades, però

més tard es va veure que rodones oferien més possibilitats, sobretot de resistència i visibilitat; així algunes torres quadrades van ser revestides rodones, com és el cas de la torre d'Ardèvol.

Amb el pas del temps no solament es van canviar els materials i la fisonomia, sinó que segles més tard es van afegir altres construccions a les torres. Així tenim que les torres amb una muralla externa són el prototipus de castell dels segles XIII i XIV. A aquest conjunt, s'hi van sumar pati d'armes, estables,

capella, cisterna, forn, sitges... fins que, a partir del segle XVI, esdevingueren palaus-residències.

Les torres de guaita solien formar part d'una xarxa defensiva organitzada i es comunicaven visualment amb les més properes i amb totes en cadena, mitjançant signes, foc, fum, colors...

Sagetera

La Torre de Vallferosa, també anomenada Torre dels Moros, es pot considerar l'obra mestra de l'arquitectura militar europea del segle X. També la podem considerar com la torre que, complint amb les funcions militars, ja comença a contemplar les característiques d'habítacle.

Originalitat i repercussió

De ben segur que la Torre de Vallferosa és l'única edificació que resta en peu des del primer mil·lenni, amb unes dimensions i característiques similars (molt ben conservada i molta alçada en relació amb els anys i poca base que té).

Les espitlleres (l'aparell defensiu estava al quart pis) tenien un sistema inèdit, ja que eren molt grans i estaven protegides per unes fustes que s'unien al front en diagonal i que permetien disparar per damunt i defensar l'edificació pel forat que deixaven a la base, el qual a la vegada es podia tancar amb una altra fusta per tal que el defensor s'hi situés i tingués més possibilitat de tir i visió.

Aquestes construccions, que van ser tan típiques en aquesta zona i que es van estendre des de la costa fins al país basc, van ser precursors de tota la castellologia europea.

SANT SALVADOR DEL SOLERDEMUNT

L'església de Sant Salvador surt esmentada en un document datat el dia 23 de gener de 1097 com afrontació del "*mansum de Boscatell*" que Silvà i la seva muller Sicards donaren a l'església de Santa Maria de Solsona.

Es tracta d'una església que consta d'una sola nau de planta rectangular, capçada a llevant per un absis semicircular i coberta amb volta de canó, de pedra al tram proper a l'absis i refeta amb rajola en el proper al frontis, que s'intersecciona amb l'absis semicircular, de forma tosca. L'exterior d'aquest presenta una cornisa de pedres trapezoïdals amb bisell. Tots els seus paraments són fets en carreus, disposats en filades, menys una part del frontis, que ha estat refeta.

Ermita de Sant Salvador de Solerdemunt

demostren les transformacions que ha sofert l'edifici al llarg dels temps. El mur de ponent té adossat un cos que fa de vestíbul. Al seu interior es troba la porta d'entrada amb llinda. Pel seu aparell, podem datar aquest edifici com una obra rural del segle XII.

CERVERA

La ciutat de **Cervera**, centre comarcal de la Segarra, es troba enlairada a 548 m d'altitud sobre la carena d'un tossal proper a la riba dreta del riu Ondara, carena que ressegueix de cap a cap el carrer Major, eix de la població. La primitiva estructura urbana, formada a redós del castell de Cervera, era ja consolidada a la darrerïa del segle XII, dominant la vall de la **ribera de Cervera**. Era formada per un carrer central .de cases unides formant vila closa i amb el temps les edificacions s'anaren estenen per la part alta del tossal en direcció a tramuntana, donant a la població la forma estreta i allargada característica que s'ha conservat als barris antics. S'han format els darrers decennis, amb la industrialització, nous barris al nord de la ciutat.

Actualment es pot distingir, en línies generals, tres grans zones urbanes que s'ha anat configurant de manera progressiva al llarg del temps: el nucli antic que comprèn la **plaça Major**, el **carrer Major**, carrerons i placetes adjacents, i els barris de **Sant Cristòfol**, **Sant Francesc**, **sant Domènec** i **Sant Magí**; la part moderna que és el resultat del creixement de la població en direcció al nord i que s'estén aproximadament fins a la via del ferrocarril; les noves barriades, grups de cases de construcció molt recent, com el **Mirador del riu**

d'Ondara, els **Ametllers**, el **passeig del Corregidor**, la **carretera d'Agramunt**, la de **Guissona** i la **Ciutat-jardi**.

Del **castell de Cervera**, primer nucli habitat, que va originar la vila, bastit en una elevació anomenada **Montseré** (per tal com rebia el vent de ponent, anomenat al país serè), que dominava la vall del riu Ondara, resten pocs elements (actualment és gairebé derruït del tot), però les restes que es conservaren al principi del segle XX el mostraven com un robust edifici de planta rectangular, dotat d'una torre cilíndrica a cadascun dels angles. A poca distància i a dalt l'anomenat **coll de les**

Vista de Cervera

Savines trobem els tres edificis més representatius de la Cervera antiga, el temple de Santa Maria, el campanar i la casa de la ciutat.

Església parroquial de Santa Maria

L'església parroquial de Santa Maria és l'edifici religiós més important de la ciutat i constitueix un notable exemplar del gòtic català.

A l'interior s'hi accedeix per una entrada d'estil neoclàssic que es bastí en el segle XVIII, entre dos enormes contraforts exteriors. Si en situem en l'àmbit central del temple, podrem copsar l'harmonia de les seves proporcions i la seva diàfana elegància.

A la capçalera distingirem les restes dels vitralls dissenyats per Colí de Maraia l'any 1413. Els havia concebut dividits en tres zones en les quals relatava la vida de Jesús des de l'Anunciació a la Verge fins a la l'aparició del Senyor a Sant Tomàs. També és de l'època, la rosassa de damunt de la porta on hem entrat. En la majoria de les claus de volta s'explica la història de Jesús i la que hi ha damunt de l'altar major representa un cérvol, com a símbol de la ciutat, i la que es troba immediatament al seu darrere té esculpida una figura vegetal molt geomètrica (potser roses), com una possible ofrena a la verge que presidia l'altar major.

S'inicia la visita per la dreta de la capçalera, on l'eixamplament del creuer va permetre la construcció, el 1633, de la capella del Santíssim Misteri. Aquí és evident el contrast ornamental que hi ha entre la severitat de l'espai arquitectònic i tot el conjunt escultòric que insinua un moviment més propi de l'estil barroc, concebut i realitzat el s. XVIII per Jaume Padró (el mateix escultor del Paranimf de la Universitat de Cervera). L'oratori guarda en el seu reliquiari una estella de a Creu de Jesús.

Abans de desplaçar-nos per la girola (corredor que envolta l'altar), podrem contemplar, junt a la porta romànica de la sagristia, una Verge de pedra (s.XIII)

que conserva encara restes de policromia i, rodejant l'altar major, en el reracor, els apòstols amb Sant Pau i Sant Bernabé, obra també de Jaume Padró.

A l'altra banda, al mur i allotjades entre els contraforts, se situen diverses capelles, els retaules de les quals van desaparèixer durant la Guerra Civil. S'hi aprecien els escuts heràldics i els sepulcres historiatos, treballs esculpits en pedra pagats pels gremis, els burgesos o els representants de la petita noblesa.

Hem de destacar tres sepulcres que es van inspirar en el mateix repertori escultòric: a la part baixa, el sarcòfag, amb l'escut familiar que permet identificar fàcilment els cognoms del difunt, descansa sobre dos lleons que protegeixen uns cadells (la fortalesa del senyor empara la feblesa del súbdit). La lauda (coberta) exhibeix la imatge del mort que té als peus un gos, exponent de la fidelitat al seu senyor i, entre detalls d'arquitectura gòtica, al seu damunt, un cor de frares canten les absoltes, fent d'intermediaris entre el finat i el cel. En l'últim espai d'aquest triangle, es representa el Judici Final en dos d'ells i el calvari en l'obra de Jordi de Déu.

El primer que trobem és el de Berenguer de Castelltort, el més modern dels tres. A continuació, el de Ramon Serra el major s'atribueix a l'escultor Jordi de Déu, que treballà a Cervera entre 1379 i 1382. El de Ramon Serra el vell, és el més antic dels tres.

L'àmbit dedicat a Sant Llorenç conté l'únic retaule que es va salvar de la revolta bèl·lica de 1936-39. Les seves petites columnes barroques distribueixen els espais amb relats de la vida del sant.

L'altar major el presideix la verge bruna del Coll de la Savines, imatge del segle XIII, que és patrona de la ciutat.

Passada la porta d'entrada, en una de les capelles hi ha col·locada la pica baptismal, atribuïda al mestre Jacques i construïda el 1568. El bassol està sostingut per tres atlants. Al damunt, entre decoracions netament renaixentistes, quatre cares deuen representar els quatre rius, considerats en aquell moment, els més importants del planeta: Ganges, Nil, Danubi i riu de la Plata. A la part superior, els quatre evangelistes mostren, simbòlicament, que la paraula divina transforma l'aigua comuna en font de purificació. Al seu darrere hi ha esculpida la imatge de Santa Tecla.

Campanar

Just encaixat entre Santa Maria i l'ajuntament s'alça el campanar que s'edifica durant els segles XIV i XV, en el mateix estil que el de la Seu de Lleida i el de Balaguer.

Cadascuna de les seves sis campanes té un nom amb un so determinat. La més antiga és l'anomenada Seny Major, col·locada just en la mateixa línia del rellotge, que dona un mi natural. És especialment majestuós el so que tenen quan, en els grans esdeveniments, són voltejades totes a un temps. A la part

de llevant s'hi troba adherida un apetita torre, el comunidor, des del qual els capellans beneïen el terme i comminaven les tempestes.

Casa de la ciutat

La casa de la ciutat es troba davant el campanar, presidint la Plaça major. És un notable edifici barroc amb una interessant façana, que té dos portals rectangulars adovellats i unes altres tres portes, també rectangulars, més petites; sobre els primers hi ha sengles escuts amb el senyal de la ciutat i, més amunt, finestres amb frontó de volutes; damunt cada una de les portes petites hi ha un doble balcó, la llosa de cada una dels quals és sostinguda per cinc mènsules, cadascuna amb figura humana de mig cos que representen personatges del mercat, els sentits corporals i a al·lusions a la presó; el segon pis mostra un rengle de petites finestres i l'edifici és coronat per una ampla cornisa.

El carrer **Major** és l'artèria principal de la població que uneix el nucli antic i l'eixample modern. S'hi troben alguns interessants edificis de la noblesa cerverina, com la **Casa Joan**, la residència **Mare Janer**, on s'hi conserva la cel·la que ocupà Jaume Balmes mentre estudià a la Universitat de Cervera, l'església de **Sant Bernat**, on se celebrà la cort del 1359, tan decisiva en la formació de la Generalitat de Catalunya i que aquest any 2009 es commemoren els 650 anys. El 19 de desembre de 1359, les Corts reunides a Cervera per Pere el Cerimoniós des del 14 d'octubre del mateix any,

Pancarta commemorativa del 650 aniversari de la Generalitat de Catalunya

finalitzaven amb la signatura del pergamí en què es feien públiques les diverses lleis (*constitucions*) aprovades en aquesta assemblea general del principat. Poc s'imaginaven els signants de l'acta final de la reunió que acabaven de donar un pas decisiu cap a la creació d'una institució, la *Diputació del General*, que seria considerada, a partir de 1931, com l'antecedent històric de l'actual Generalitat de Catalunya. Un exemplar d'aquest document de cloenda, on es regula un ampli ventall d'aspectes importants per a l'ordre institucional, polític i socioeconòmic del país a mitjans del segle XIV, es conserva a l'Arxiu Comarcal de la Sagarra i, des del 22 de febrer de l'any 2000, constitueix un bé cultural d'interès nacional pel seu valor històric i simbòlic. També s'hi signaren a l'església de Sant

Bernat el 1469 els pactes matrimonials entre Ferran II de Catalunya - Aragó i Isabel I de Castella.

A la fi del carrer Major, hi ha una torre, testimoni de l'antic conjunt defensiu que tancava la població pel costat nord. A partir d'aquest punt, conegut en altre temps pel **portal de Santa Maria**, i seguint la **Barbacana**, trobem el sector

encara a sol ixent de les **muralles** que havien tancat la població. Foren construïdes principalment durant el segle XIV. Resten un bon pany de muralles, amb els merlets i passos superiors, reforçades a intervals per diverses torres quadrangulars. El 1982 es va inaugurar, vora les muralles, el monument a la Generalitat de Catalunya, obra de Josep Maria Subirachs. L'escultura consta de quatre pilars que simbolitzen el progressiu redreçament de les barres de la senyera. Només un dels pilars apareix totalment vertical i, en una de les cares, s'hi gravaren les fites més importants de la història de la Generalitat.

S'han conservat altres cinyells de ronda, els típics **carrerons de les Bruixes** i de **Sabater**, que corren paral·lels a la part més antiga del carrer Major i són cobertes de tant en tant pels passos elevats que comuniquen el costat posterior d'algunes cases del carrer Major amb l'exterior. Fora d'aquest nucli antic hi ha dos carrers que són testimoni del florent **call** jueu medieval.

Prop del call es troba l'imponent edifici de la **Universitat de Cervera** de grans proporcions.

La **Universitat** va ser dissenyada des d'un bon principi per donar cabuda a tots els estudiants universitaris de Catalunya, perquè felip V, educat a França, en l'acèrrim centralisme polític que dominava en el país veí, volia acabar amb el desgavell d'estudis que hi havia i amb el control que sobre ells tenia l'església.

Felip V, després de la seva victòria sobre el catalans, va creure que com a dret de conquesta podia imposar una única seu universitària. Aquesta es localitzaria en un lloc equidistant de les principals ciutats i en una població sense guarnició, per no tenir problemes de revoltes. Cervera s'ajustava a aquestes característiques, encara que com a justificació, es va esmentar que aquesta ciutat li havia estat fidel durant tota la guerra.

El Decret d'erecció es va signar el 14 d'octubre de 1717, amb tot, l'edifici no es va donar per acabat fins 87 anys més tard, el 1804. La seva estructura tancada, amb tres patis interiors i torres sobresortides en els quatre angles, ens remet als enginyers militars que el van concebre, el primer dels quals va ser Francesc de Montaigu.

Des de la seva creació, la Universitat va haver de suportar una sèrie d'enemics declarants. En primer lloc, la ciutat de Barcelona que va lluitar sempre per recuperar els estudis universitaris i que, de mica en mica, anava aconseguint el trasllat de les diferents facultats; després, la falta de mitjans per poder obtenir la qualitat d'ensenyament necessària i, finalment, la seva estructura militar que la convertia en un lloc de defensa estratègic en les diferents revoltes del primer quart del segle XIX.

El 1842, la Universitat de Cervera va ser traslladada definitivament a Barcelona.

Els adversaris de la Universitat certerina han menyspreat, més d'una vegada, la vida intel·lectual que pogués haver-hi, però aquesta institució va viure èpoques brillants en les quals es va aconseguir un cert reformisme en filosofia i

teologia, potenciant que l'alumnat utilitzés la lògica en l'anàlisi dels fets científics.

Quan els estudiants, l'etapa de més gran esplendor va ser a final del segle XVIII quan la universitat tenia 2000 alumnes. Entre els que hi van estudiar hem de destacar el químic i naturalista Martí i Franqués, l'escriptor Torres Amat, el creador de l'escola de juristes catalans del segle XIX Martí d'Eixalà que, a l'igual que el filòsof Jaume Balmes, confessor de la reina Isabel II, va ser-ne també professor, etc. (també per les aules hi van passar el poeta Manel de Cabanyes, l'inventor Narcís Monturiol, el polític Joan prim, l'anatomista Antoni Gimbernat...). D'entre els catedràtics, s'han assenyalar Josep Finestres i Monsalvo, que va donar als costums catalans l'estructura jurídica moderna, i Raimundo Lázaro de Dou, primer president de les Corts de Cadis de 1812, que va difondre les idees d'Adam Smith en els seus estudis d'economia política.

Visita a l'edifici

En els murs exteriors de la Universitat, s'assenyala amb un fris l'espai ocupat pel primer pis, mentre que unes faixes verticals separen les plaques rectangulars en la part baixa i les finestres al seu damunt. D'aquesta manera es trenca la monotonia que presentaria un pany de mur de 115 m i es possibilita, el mateix temps, l'estètica que li dóna el joc de llums i ombres quan el sol hi incideix lateralment. Al capdamunt de la portalada s'eleva la corona, símbol del poder reial, al davall seu se situa la imatge de la Immaculada que presideix l'espai, com a patrona el recinte universitari. No han estat reemplaçats els escuts reials i pontifici situats un a cada costat de la imatge i que durant la Guerra Civil van ser extrets del seu lloc. La clau de l'arcada de la porta és una és una grotesca màscara que està relacionada pel seu estil amb les que hi ha sota la teulada bufant les trompetes per les quals era expulsada l'aigua de pluja.

Els patis interiors

Al traspassar el primer pati, ens queda al darrere una contraportada de formes corbes que aixopluguen un rellotge de sol; mentre que al davant veiem un timpà esculpit amb alts relleus que representen la saviesa invitant als homes de totes les edats a entrar en el seu temple. És un conjunt sobri, inspirat en l'escultura clàssica, obra de l'artista manresà Jaume padró. Un gran balcó mostra la destresa del treball de forja dels artesans de la zona. Travessant l'espai, trobem els dos patis interiors, amb les seves respectives cisternes coronades per un petit amoret.

El paranimf

Pujant les escales, en el pis superior, una magnífica porta mostra l'acurat treball d'escultura en fusta, presidit per l'escut reial i una petita Immaculada. Proclama que estem arribant al lloc més important de l'edifici: El paranimf. Aquest àmbit, dissenyat i esculpit per Jaume Padró, era utilitzat com a capella i com a sala d'actes acadèmics. Els pilars el divideixen en tres naus i just davant de l'altar s'eleva una cúpula sobre petxines, on se situen els quatre evangelistes a, b els seus corresponents símbols i, com si del cel es tractés, uns petits angelets ocupen els espais buits.

El retaule

El retaule de mabres i alabastres és, una vegada més, una lloança a la Immaculada que al xafar amb el peu dret la serp del mal i elevar-se sobre la mitja lluna de les tenebres esperona els estudiants perquè, amb l'estudi, controlin i dominin de la mateixa manera la foscor de la ignorància. Els àngels laterals porten tots dos un símbol d'exaltació de la Verge. En un se l'invoca com a la ciutat sagrada, la Jerusalem celestial, i en l'altre s'explica que la seva virtut és més gran que tots els cims de la terra i per això té una petita imatge damunt d'un bloc muntanyós. Als laterals de l'altar es troben, esculpits un a cada costat: l'escut papal, amb franges inclinades, i el reial, amb tots els emblemes de la corona espanyola. Els balcons daurats de damunt les sagristies guarden alguns indicis de les seves antigues gelosies.

Prop de la Universitat hi ha l'església de **Sant Antoni** que té el seu origen en un primer edifici del segle XIII (1278) on els antonians establiren un hospital que acollia els atacants pel mal de foc.. Fou refeta el 1787, any en que es bastí la portalada barroca aprofitant elements d'una obra del segle XVI. Davant l'amenaça de ruïna s'hi ha fet obres de consolidació que han respectat la disposició de la façana i han deixat al descobert el campanar de planta rectangular.

SANT RAMON

El poble de Sant Ramon de Portell és relativament modern, perquè té l'origen en el monestir de mercedaris que s'hi fundà al segle XIII. Consisteix en un carrer format a banda i banda de la carretera, que va des del santuari de sant Ramon fins a la Manresana, en part en l'antic terme de la Manresana i en part en del Portell.

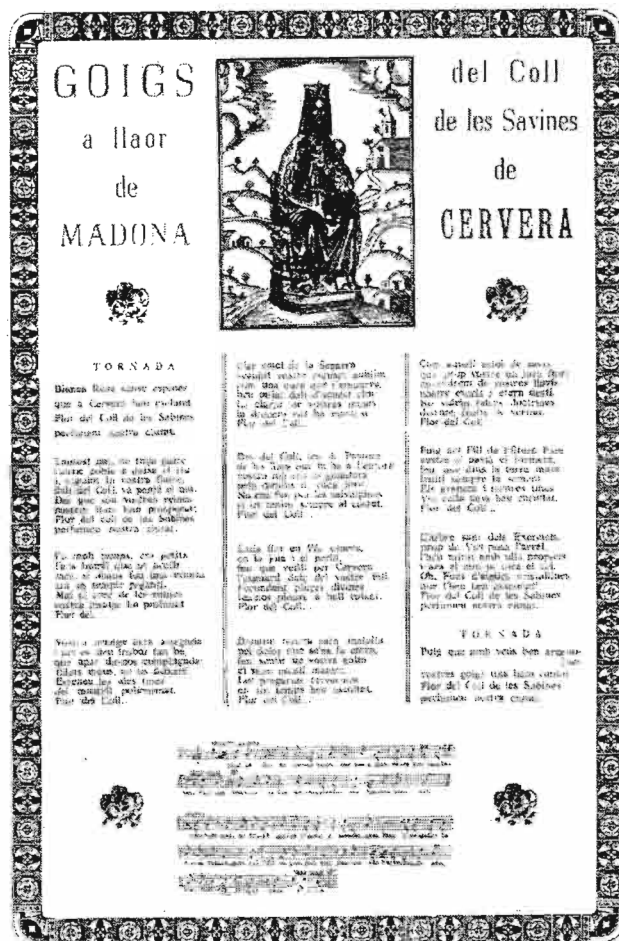
En el lloc on s'edificà el monestir i santuari hi havia una capella de Sant Nicolau, on diu la tradició que pasturava el ramat el noi Ramon, nat i habitant del Portell. També segons la tradició, puix que de sant Ramon no hi ha ap document coetani, fins el punt de ser dubtosa tota la seva vida, el sant morí al castell de Cardona, i en disputar-se el seu cadàver la gent de Cardona i la del Portell, determinaren de deixar-ho a la bona de Déu. Posaren el mort damunt una mula cega i la deixaren anar. Es dirigí a Portell, passà per davant del poble i continuà fins a la capella de Sant Nicolau, hi donà tres tombs i la mula caigué morta; així el van sebolir en aquest lloc. Se l'anomena Nonat perquè diu la tradició que en néixer l'hagueren de treure del si de la mare, ja morta.

Porta del santuari de Sant Ramon

La seva mort se situa vers el 1240, per bé que no falta qui el fa viure entre 1326 i 1346. El 1245, segons un document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó guardat en còpia del 1626, el mercedari fra Bertran, com a representant de Sant Pere Nolasc, es dirigí vers aquest lloc del *Castri Mediani*, de la parròquia de Portell, per a planejar la construcció d'un monestir. Hi ha unes primeres notícies de 1456, de 1597 i de 1625 de l'existència del priorat de **Sant Nicolau** dependent dels mercedaris.

El culte a Sant Ramon Nonat no fou aprovat pel papa fins el 1628, però ja era viu a San Ramon ja que el 1631 aquest santuari era lloc d'aplecs religiosos, i se'l tenia per conegut arreu del món, segons els consellers de Cervera. S'hi fa la festa 31 d'agost, amb molta concurrència. Però ara els tres tómb es fan amb animals, si n'hi ha, i amb els tractors que s'hi presenten.

Goig de la M. de Déu del coll de les Savines de Cervera

mausoleu, és a la part septentrional del temple. La seva comunitat tenia 8 membres el 1835. Després de l'exclaustració, serví de sufragània de Portell fins que hi retornaren els mercedaris el 1897.

TORÀ DE RIUBREGÓS

La vila de Torà de Riubregós, situada a 448 m d'altitud, marca l'altura mitjana de la seva vall i s'arrecera a la **serra de l'Aguda**, que li fa de marc de fons. És a l'esquerra de la riera de Llanera, poc abans de la confluència amb la de Cellers i el Llobregós.

L'augment de devoció al sant fomentada des del segle XVI per l'orde mercedari fou causa que l'antic convent s'ampliés els anys 1597 i 1625. Finalment el 1675 el general de l'orde Pedro de Salazar féu construir el gran convent i l'església actuals de **Sant Ramon de Portell** anunciats pomposament com l'Escorial de la Segarra.

L'església és un magnífic edifici barroc d'una gran nau i cúpula acabat al segle següent en línies neoclàssiques. El retaule major i altres ornamentacions els féu Pere Costa el 1741. El claustre es construí al principi del segle XIX. La **capella de Sant Ramon**, amb el seu

El nucli antic de la població mostra un clos semicircular, amb algunes obertures en els darreres del conjunt, i un vell portal vers migdia; és centrat en l'església de Sant Gil, a la qual menen carrerons ben pavimentats, amb arcs, trossos coberts i cases ben restaurades. El primer eixample del poble forma una gran plaça allargada o passeig amb un tros porticat i un altre portal. Es començà a edificar al segle XVI, en iniciar-se el segon augment de la població i en aquest sector cal destacar la creu de pedra amb sòcol graonat, lligada a la llegenda de Sant Ramon Nonat, car es diu que la mula que portava el cos de Sant Ramon des del castell de Cardona a Sant Ramon de Portell va fer aquí dos volts i va caure a terra si bé reprengué el camí amb les despulles del sant.

L'església parroquial de **Sant Gil de Torà** conserva l'orientació i alguns murs de l'època romànica, si bé es va refer en època gòtica avançada com ho indica la seva volta de gòtic florejat. La porta de la façana de ponent té data de 1567 i el nom de Mestre Francesc, que indica l'època i l'autor d'aquesta ampliació. Aquesta església que inicialment era sufragània de la de l'Aguda, el 1430 obtingué de tenir fonts baptismals i que el vicari de l'Aguda residís sempre a la vila i el 1438 obtingué la plena categoria de parroquial. L'església de Sant Gil és esmentada des del 1100, quan el vescomte Guerau Ponç de Cabrera, nét d'Arnau Mir de Tost, la va cedir amb delmes, primícies i oblacions, junt amb les esglésies de l'Aguda, que des del 1085 eren ja de la canònica de Solsona, a la comunitat canonical solsonina. De nou és esmentada el 1163 en la consagració de Santa Maria de Solsona.

Les primeres dades històriques del terme se centren en l'encimbellat **castell de l'Aguda**, que aixeca les restes de dues antigues torres, de dos o tres metres d'alçada, puix que la darrera que restava en peu va caure el 1907, sobre el santuari de Santa Maria de l'Aguda. L'Aguda i Torà, sempre formant una unitat, són esmentats en documents dels anys 1024 i 1034 com a límits de Guissona i de Fontanet.

Sota el castell de l'Aguda i en els plans que corona el seu cim es desenvolupà una parròquia i un petit agrupament **l'Aguda de Torà**. Aquesta parròquia tenia inicialment com a centre l'església de **Sant Salvador de l'Aguda**, situada a uns tres-cents metres vers llevant del santuari i nucli habitat de l'Aguda. Aquesta capella, ara solitària, és un edifici romànic de pedra gran amb una nau, absis i porta al mur de migdia, que correspon a l'edifici que fou consagrat el 22 de febrer de 1190 pel bisbe d'Urgell, amb assistència dels Cervera, aleshores senyors del lloc. Més esponentosa és l'església de **Santa Maria de l'Aguda**, que aviat prengué el relleu a Sant Salvador com a centre religiós de l'Aguda i més recentment amb el caire de santuari. És un edifici d'una nau i absis sobrealçats, aquest ornat d'arcuacions i bandes llombardes. Té capelles afegides a banda i banda, porta a ponent refeta i un campanar de planta rectangular més modern. És un edifici que cavalca entre els segles XI i XII i que ha estat modificat en diferents èpoques.

La vila de Torà sota la dependència dels Cardona conegué diferents vicissituds històriques, com la seva fortificació, que fa que el lloc s'anomeni castell i fortalesa des del segle XIV, i ser escenari d'una famosa lluita contra els bandolers el 1578, en què el mateix duc de Cardona i que acabà amb

l'apresament del capitost Joan Sabater i vint-i-quatre bandolers seus, que foren condemnats a mort i executats a Torà.

En l'època d'esplendor del segle XVI s'hi erigí un hospital de pobres, amb una capella dedicada als **Sants Metges**, que té en una llinda la data de 1589. Aquesta capella i l'edifici veí amb portal de grans dovelles i finestrals platerescs, formen ara la casa de la vila.

A la fi del segle XVII els franciscans, amb l'acord del consell de la vila, del bisbe de Solsona i de la duquessa de Cardona, decidiren de fundar un convent a la partida de **les Pedrisses**, fora murs, i prop de la **creu de l'Home Mort**. Des del 1694 els frares habitaren a **Can Cavallers** mentre es feia el convent, en el qual es lleixen les dates de 1697 i 1747, que revelen els anys extrems de l'obra.

NOTES FOLKLÒRIQUES

Es força coneguda per tota Catalunya aquesta corrandà:

“Mare de Déu de l'Aguda
Ajuda els de Torà
tenen el ruc per la cua
I els acaba d'escapar”

Hi ha qui fa respondre la Mare de Déu així:

“Si els escapa, que els escapi;
Jo no els vull baixar a ajudar”

La qual cosa dóna a comprendre que els habitants de l'Aguda i Torà estaven enemistats

Altres corrandes:

“A l'Aguda venen blat
Sanahuja les porgueres
a la plaça de Torà
hi ha la flor de les donzelles”

“A l'Aguda fos caiguda
a Torà fos ensorrat
Massoteres fos de plata
I Guissona fos daurat”

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

CAN CLAVELLS – BARONIA DE VALLFEROSA – CAN TRENA – CAN XISQUELLA - SOLERDAVALL – ERMITA DE SANT SALVADOR DEL SOLERDEMUNT - CAN CLAVELLS

Parcial Temps

0,00 0,00

Iniciem la caminada de la carretera de Torà a Solsona tot seguint una pista carretera, per girar al cap d'una estona a l'esquerra en direcció a la propera masia de Clavells

0,08 0,08

Can Clavells.

Sortim del costat esquerra de la casa per un corriol baixador, després d'una estona podrem tenir les primeres vistes de la **torre de Vallferosa**. Arribem a una pista asfaltada que primer porta a uns camps recentment aplanats i després en forta pendent i pronunciats revolts ens deixa en una esplanada molt a prop del conjunt de la torre i església de Vallferosa

Masia can Clavells

11mi 19mi

Vallferosa

Visita del conjunt. 15 minuts de parada.

15mi 34mi

Sortida de Vallferosa per un corriol que surt a l'esquerra de la torre i la voreja per baixar al riu (barranc dels Quadros)

La baixada és pronunciada per un camí antic, actualment malmès.

6mi 40 mi

Travessem el riuet fàcilment per unes pedres i remuntem cap a l'altre vessant.

Torre i església de Vallferosa

1mi 41mi

Arribem a una pista, pugem per l'altra costat de la pista per un corriol, al començament evident, però aviat es fa perdedor. **En aquest tram cal anar**

sempre en grup sense perdre el de davant, anirem buscant el millor pas entre vegetació i múltiples falsos camins. **Cal confiar en els guies i no improvisar itineraris alternatius.**

14mi 55mi

Can Trena. Casa en ruïnes, des d'on podem tenir interessants vistes sobre el trajecte que hem fet fins ara i especialment de la torre de Vallferosa. 5 minuts de parada.

5mi 1h 00min

Sortim de les cases per un camí pista que és la continuació del que hem trobat a l'arribar i continuem entre camps, alzinars i rouredes.

Arribant a can Trena

24mi 1h 24mi

Can Xisquella. Masia habitada. Continuem el nostre evident camí.

15mi 1h 39mi

Arribem a una bifurcació, agafarem el camí de la dreta, pujador.

15mi 1h 54mi

El Solerdavall. Conjunt de cases de pagès en plena activitat, típiques i característiques de la zona. En aquest indret es pot arribar per carretera asfaltada. Passem pel costat del conjunt una mica allunyats (però suficientment a prop pe veure l'aviram).

3mi 1h 57mi

Carretera asfaltada que seguirem. Arribem a una cruïlla que agafarem a la dreta, en direcció a Can Torre i continuarem pujant fins a un punt on surt una altra pista que diu Sant Salvador. Aquí s'acaba l'asfaltat.

8mi 2h 05mi

Camí a Sant Salvador. Continuem per un camí molt ben arreglat que ens porta a un vèrtex geodèsic, situat a dalt d'una torre i a l'ermita.

L'aviram

9mi 2h 14mi

Ermita romànica de Sant Salvador. Parada de 20 minuts.

20mi 2h 34mi

Sortim de l'ermita pel camí que veiem a sota en la direcció contrària amb la que hem arribat i en direcció a un bosc proper. Arribats al bosc girem a la dreta en direcció a uns camps.

Aquest tram es fa fora de camí i caldrà seguir les indicacions dels guies. No inventem nous itineraris i seguim les indicacions. Arribem entre boscos i camps fins a una pista.

Molt important!!! Mireu de passar pels camps amb el màxim respecte pels sembrats i arrambats a les vores el màxim possible.

Sant Salvador de Solerdemunt

14mi 2h 48mi

Arribem a una pista, a prop d'una altra més important, agafem la primera a l'esquerra que aviat ens porta a la segona.

3mi 2h 51mi

Pista que continuem en la mateixa direcció.

2mi 2h 53mi

Arribem a una cruïlla, anirem cap a la dreta en direcció a una casa, és Can Xisquella, que fa una estona ens hem trobat en el camí de pujada.

10mi 3h 03mi

Can Xisquella. Agafem el camí pel que hem pujat, ara tot baixant i que ens porta a Can Trena.

23mi 3h 26mi

Can Xisquella

Can Trena. A partir d'aquí tornarem a seguir una sèrie de corriols perdedors que ressegueixen el torrent que tenim al davant per la seva esquerra, cal seguir els guies i no perdre el contacte els uns amb els altres.

42mi 3h 08mi

Arribem al fons de la vall en uns camps, agafarem el camí a la dreta amb marques de GR. Travessem un tancat i arribarem al punt on fa unes hores hem passat el riuet sortint de Vallferosa.

3mi 4h 11mi

Passem el riu pujant pel camí fins a la torre de Vallferosa.

7mi 4h 18mi

Vallferosa. Parada de 5 minuts.

5mi 4h 23mi

Iniciem el camí conegut cap a Can Clavells.

12mi 4h 35mi

Can Clavells

8mi 4h 43mi

Carretera de Torà a Solsona, on donem per acabada la caminada.

BIBLIOGRAFIA

Bosch i Comellas, X. 1929. Notes folklòriques. Goig en lloança de la Mare de Déu de l'Aguda parròquia de Torà.

Mir, Jordi. 1978. Indrets de Catalunya I. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Llibre de motxilla.

Salat i Noguera, M. Teresa. 2002. Cervera. Santa Maria. Guia del Monument. Arts Gràfiques de la Diputació de Lleida.

Salat i Noguera, M. Teresa. 2002. Cervera. La Universitat. Guia del Monument Arts Gràfiques de la Diputació de Lleida.

Verdés Pijoan, Pere. 2009. El naixement de la Generalitat de Catalunya. Minerva-Cervera.

Catalunya Romànica. El Solsonès, la Vall d'Aran. Volum XIII, primera edició desembre de 1987. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

Goig a llaor de Santa Maria del coll de les Savines de Cervera. Centre Comarcal de Cervera. Imp. Minerva. Desembre de 1987.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya. La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà. Volum 9, primera edició març de 1983. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

<http://www.vallferosa.com>

La preparació d'aquesta 55a sortida ha estat realitzada per membres de la Secció de Cultura de l'A.E.Talaia. Setembre, octubre del 2009.

Portada: Josep M. Also

